

285. Röske, Vecsernyés-dűlő

(Csongrád megye) N, Kk

A tervezett Röske V. védjelű homokbánya engedélyeztetési eljárásához 2000-ben régészeti terepbejárást végeztem. Adataink ellenőrzése érdekében az örökségvédelmi hatástanulmány készítése kapcsán helyszíni szemlét végeztünk 2007 augusztusában.

41/1 lh.: A homokbánya É-i részének D-i határa mentén egy a környezetéből mintegy 1,5–2 méterre kiemelkedő homokdombocska található. A dombocska mérete mintegy 100×60 m, iránya É–D. A dombhát felületén, nagyjából azzal azonos nagyságú területen lehetett 2000-ben a régészeti lelőhely helyét meghatározni. A felszínen talált leletek alapján egy intenzív, késő középkori település nyomait lokalizáltuk ezen a részen.

41/2 lh.: A homokbánya É-i részének ÉNy-i határa mentén a Kis-Széksó-tó K-i partján található a régészeti lelőhely. Környezete lapos, homogén felület, csupán a tómeder felé lehet némi lejtést megfigyelni. A 2000-ben körülrajzolt lelőhely mérete 100×100 m. A felszínen talált leletek alapján egy közepesen intenzív, késő középkori település nyomait lokalizáltuk.

Ha a II. katonai felmérés térképére rávetítjük a mai, EOv koordinátákkal rögzített lelőhelykiterjedéseket, azt látjuk, hogy a lelőhelyek körvonalától ÉK-re, mintegy 170 m-re egy tanyát jelölnek a térkép készítői. Álláspontunk szerint elképzelhető, hogy a felszínen talált késő középkori kerámia ennek a 19. században még álló épületnek a nyomait jelöli.

41/3 lh.: A homokbánya É-i részének É-i határa mentén egy, a környezetéből mintegy 0,5–1 méterre kiemelkedő homokdombocska D-i nyúlványa található. A dombhát felületén lehetett 2000-ben a régészeti lelőhely helyét meghatározni. Eszerint a mérete 100×100 m, iránya É–D. A felszínen talált leletek alapján egy igen intenzív népvándorlás kori település nyomait lokalizáltuk.

A mezőgazdasági művelésen kívül más, a lelőhelyek épségét veszélyeztető tevékenység nyomát nem észleltük.

SZALONTAI CSABA

286. Sajóecseg határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, B?, N?

A Herman Ottó Múzeum 2007 augusztusában elkészítette a 26. sz. főút 9+600–12+468 km-szelvény közötti szakaszának szélesítéséhez kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmányt. Ennek keretében augusztus 22-én és 24-én elvégeztük a régészeti terepbejárást, a jelenlegi út mindkét oldalán 100–100 m szélességben.

26. sz. főúttól ÉK-re: A főút ÉK-i oldalán, a sajóbábonyi elágazástól a tsz-telep bekötőútjáig terjedő területén egy csiszolt, nagyméretű, vastag kővésőt, vagy át nem lyukasztott nyéllyukas kőbaltát találtunk. Feltehetően bronzkori.

Kövecses 2.: A főút ÉK-i oldalán kb. 300×50 m-es területen kis számban őskori és népvándorlás kori(?) kerámiatöredékeket, egy pattintott kőpengét és újkori kerámiadarabokat gyűjtöttünk, melyek elszórtan, kis sűrűségben helyezkedtek el a felszínen.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS – CSENGERI PIROSKA

287. Sajókaza, Üregyháza

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2007 márciusában helyszíni szemlét végeztem a Sajókaza–Szuhakálló közút két oldalán. Sajókazától K-re, ahol az utat két nagyfeszültségű vezeték keresztezi, a két vezeték által határolt területen, az út két oldalán, 250×130 m-es kiterjedésű területen a szántóföldön kevés bronzkori kerámiatöredék által jelölt régészeti lelőhelyet találtam.

A leleteket a miskolci Herman Ottó Múzeumban helyeztem el.

PUSZTAI TAMÁS

288. Sajószentpéter határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B?, Kö

A Herman Ottó Múzeum 2007 augusztusában elkészítette a 26. sz. főút 9+600–12+468 km-szelvény közötti szakaszának szélesítéséhez kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmányt. Ennek keretében augusztus 22-én és 24-én elvégeztük a régészeti terepbejárást, a jelenlegi út mindkét oldalán 100–100 m szélességben.

26. sz. főút I. lh.: A főút DNy-i oldalán ennek a már ismert lelőhelynek a DK-i részéig friss szántásban kb. 150×50 m-es területen elszórtan középső neolitikus (AVK) és bronzkori(?) kerámiatöredékeket találtunk. A Selján Éva és Veres János által 2006-ban gyűjtött anyagban az AVK legkorábbi időszakára utaló kerámia (anyag, formák, díszítés), ill. az erre az időszakra jellemző fekete, gyöngyözöses festés is feltűnik. Ennek alapján – véleményünk szerint – itt egy az ÉK-magyarországi neolitikum kutatása szempontjából kronológiailag fontos lelőhelyről, az itteni legkorábbi neolitikus népesség egyik településéről van szó.

26. sz. főút II. lh.: A főút ÉK-i oldalán a bejárással alkalmasan az ismert lelőhely É-i felében, kb. 50 m szélességben, 150 m hosszúságban elszórtan, majd teljes (100 m) szélességben és 100 m hosszúságban sűrűn találtunk bronzkori(?), kisebb részben középső neolitikus (AVK és bükki kultúra?), valamint középkori kerámiatöredékeket. A bejárást kiterjesztettük a teljes, ÉK–DNy irányban húzódó dombvonulatra (ÉK felé).

A főút DNy-i oldalán, a lelőhely dombjától DK-re húzódó mélyedésig terjedő, frissen szántott területen nagyobb sűrűségben főként bronzkori(?) kerámiatöredékeket, egy őrlőkő darabját, valamint nagy mennyiségű paticsot, kisebb részben középső neolitikus (AVK) és középkori kerámiatöredékeket találtunk.

Bejárási eredményeink alapján tehát a felszínen nem tudtuk elkülöníteni a 26. sz. főút I. és II. lelőhelyet,

ill. a korábban végzett bejárástól eltérően tudtuk azokat lokalizálni.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS – CSENGERI PIROSKA

289. Salgótarján, Bevásárlóközpont

(Nógrád megye) B, Á

A részletes tanulmány lásd a kötet 11. oldalán!

GUBA SZILVIA – VADAY ANDREA

290. Ságújfalu, Kossuth utca 187.

(Nógrád megye) B, V

2006–2007-ben folyamatos szakfelügyeletet biztosítottunk a községben végzett szennyvízvezeték fektetésének földmunkáinál. A külterületi szakaszon a patakpart közelében haladt a nyomvonal, itt semmilyen régészeti jelenséget nem sikerült megfigyelnünk. Belterületen a Kossuth utca 187. sz. ház előtt az árokban egy égett patocsos gödörrezt figyeltünk meg, melyből késő bronzkori–kora vaskori cserepeket gyűjtöttünk. Ez az objektum annak a lelőhelynek a része, melyet 2002-ben Tankó Károly fedezett fel, és ahol a 177. sz. ház telkén egy kisebb feltárást is végzett.

BÁCSMEGI GÁBOR

291. Sárospatak, vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú

Az I. Rákóczi György által alapított sárospataki ágyúöntőműhelyre vonatkozó történeti forrásanyagot Détsy Mihály gyűjtötte össze és dolgozta föl. A műhely folyamatos működését 1631-től tanúsítják írott források. Az 1631 és 1648 közötti időszakban 4, név szerint ismert ágyúöntőmester dolgozott, akik összesen mintegy 80 ágyút és 10 harangot öntöttek a fejedelem megrendelésére. I. Rákóczi György halála után, 1648-tól már nincsen adat a további üzemeltetéséről.

A műhely régészeti feltárása 2006 júniusában kezdődött meg, az írott forrásokból jól ismert, geoelektromos méréssel lokalizált épületkomplexum feltárás, tervásatás keretében. A méréseket a Miskolci Egyetem Geofizikai Tanszéke végezte, Hursán László vezetésével.

A kutatás első évében feltártuk a műhely két kisebb, É-i helyiségét, továbbá részben a műhely D-i oldalán található olvasztókemencét.³¹ 2007-ben csaknem teljesen feltártuk a kemence megmaradt részeit: az olvasztótér törtköves alapozását, a tűztérbe vezető fo-

lyosót és lépcsőlejárót, valamint a kemencéhez tartozó kémény alapozását. Ugyanekkor került sor két kifalazott öntőakna részleges feltárására. Főbb vonalaiban tisztáztuk a műhely alaprajzi rendszerét, s elkezdtük az épület közvetlen környezetének vizsgálatát is.

Az ágyúöntőműhely a belső vár DNY-i bástyája előtt, a déli külső várfal mellett található. A geoelektromos mérésekkel lehatárolt területre 8×8 m-es szelvényekből álló hálót tűztünk ki. A téglalap alakú, 16×24 m-es, minimum 3 helyiségből és folyosóból álló épülethez legkorábbi része a „B” szelvényben feltárt, ÉNy-i kőépület lehetett. A belül vakolt falú kis helyiség É-i fala mellett a döngölt agyagpadlóba mélyedve három nagyobb méretű oszlophelyet tártunk fel. Ehhez az épülethez toldották hozzá az ÉK-i kisebb, 80 cm felmenő falazattal a „C” szelvényben feltárt helyiséget, melynek vastagon tapasztott padlóját kisebb foltokban meg tudtuk figyelni. Az ÉNy-i helyiségbe vezető ajtajának küszöbköve és ajtókeretének néhány töredéke is előkerült a „B” szelvényben.

A két kisebb helyiséghez délről csatlakozott az olvasztókemencét, s az öntőaknát is magába foglaló, nagy alapterületű műhelyrész. A műhely D-i falához épített olvasztókemence tűzterébe vezető lépcsőt egy 240 cm széles folyosón lehetett megközelíteni, melynek bejárata a műhelyépület K-i oldalán nyílt. Az „E” szelvényben feltárt 110 cm széles, 11 fokból álló, téglából épült lépcsőlejáró egy 210 cm hosszú, téglaköpenyezésű tüzelőfolyosóhoz vezet, melynek végén került elő a 200 cm hosszú, 310 cm belmagasságú, téglaboltozatú tűztér. A tűztér végén, a boltozat alatt egy nyílást tártunk fel, mely a füstelvezetést szolgálta, a nyílás fölött, a tűztér folytatásaként a kemencéhez tartozó kémény alapjának maradványait bontottuk ki. A lépcsőlejárót és a tűzteret törmelékkel töltötték ki. Innen nagy számban kerültek elő az olvasztótér szürke színű, grafitos téglái, melyek közül többen a felületére tapadt bronzolvadékot figyeltünk meg, némelyik téglapedig a nagy hőtől üvegesen megfolyt. A tűztér és a hozzá vezető folyosó É-i oldala mellett került elő az olvasztótér törtköves, 310×310 cm-es alapozása, valamint az alapozás DK-i sarkában az olvasztótér felépítményének egy csekély méretű megmaradt részlete.

Az olvasztótér É-i oldala előtt közvetlenül, a mai felszíntől számítva 310 cm mélységben jelentkezett a kemencéhez tartozó öntőakna (I. sz. akna) ÉK-i sarka. Az akna helyét egy nagyméretű, fehér kőporos folt jelölte az „A” szelvény DNY-i sarkában. A négyzet alakú, kőfállal bélelt, nagyjából 3×3 m-es aknát egyelőre csupán 100 cm mélységig tudtuk feltárni biztonságosan. Az olvasztótér alapozásának ÉNy-i sarka előtt egy másik, kisebb akna (II. sz.) került elő, a mostani terepszinttől 150 cm mélységben. A meglehetősen szűk, téglalap alakú akna mérete 100×220 cm, három oldalán kőfállal bélelt (Ny-i falát a műhelyépület fala jelenti), D-i oldalát pedig a kötött agyagos altalaj alkotta, ahol a bontás során deszkabélés lenyomatát figyeltük meg.

31 Az első kutatási esztendő eredményeiről 2006 novemberében egy – utóbb hibásnak bizonyuló feltételezéseket is tartalmazó – rövid hírben számoltunk be az Örökség c. folyóiratban. A Magyar Múzeumok c. folyóirat 2007/1 számában közölt bővebb írás az addigi eredmények újragondolásával elsősorban az olvasztókemence vonatkozásában pontosabb megállapításokat tartalmazott. A régészeti szempontból csaknem teljesen egyedülálló lángkemence értelmezésében Belényesi Károlynak tartozom köszönettel.